

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΙΓΡΙΤΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΗΣ*

Ἡ παρούσα εἰσήγηση ἔχει τόν χαρακτήρα μιᾶς περιδιάβασης στά ἱστορικά τῆς Νιγρίτας πού ἀφοροῦν στήν παλαιότερη καί νεότερη βιβλιογραφία γιά τήν περιοχή, μέ τήν ἐλπίδα ὅτι ἡ μελέτη αὐτή εἶναι χρήσιμη στό μέτρο πού μπορεῖ νά ἀποτελέσει ἕνα βιβλιογραφικό ὁδηγό γιά τήν περιοχή.

Εἶν' ἀλήθεια ὅτι ἡ περιοχή τῆς Βισαλτίας ἀπασχόλησε σέ σημαντικό βαθμό, ὄχι ἴσως ὅσο θά ἔπρεπε, τήν ἱστορική ἔρευνα. Ἡ ἱστορικότητα τοῦ χώρου, ὡστόσο, εἶναι δεδομένη καί προβλήθηκε, κατά καιρούς, ἀπό εἰδικούς ἐρευνητές καί λογίους. Τήν πρώτη ἀναφορά ἀνευρίσκουμε στό βιβλίον τοῦ Γάλλου προξένου Cousinégy¹, μέ τήν ὁποία ἀσχολήθηκε ὁ Ἀθανάσιος Ἀργυρός². Ὁ Cousinégy ἀφιέρωσε δύο σελίδες στήν Νιγρίτα καί τήν περιοχή της κατά τό ταξίδι πού ἐπιχείρησε στήν Μακεδονία τό 1808· ἀναφέρθηκε στό ἔδαφος τῆς περιοχῆς, στήν Νιγρίτα καί στήν Σύρπα, στό κοινοτικό καθεστῶς τους, στήν ἀδιαμφισβήτητη ἀπό αἰῶνων παρουσία Ἑλλήνων, στήν φιλοξενία του στό σπίτι τοῦ οἰκονόμου Νιγρίτας, στήν οἰκονομική ζωή της, στήν βιοτεχνία, τά βαφεῖα, τά χρυσοχοεῖα, τά ἀνθρακοποιεῖα, τήν θέση της ὡς ἐμπορικοοικονομικοῦ κέντρου· δυστυχῶς, ὁ Cousinégy δέν γνώριζε τήν ἀρχαία γεωγραφία τῆς περιοχῆς (τό ἴδιο καί ὁ οἰκονόμος Νιγρίτας) καί ἔτσι δέν μπόρεσε νά γράφει οὔτε γιά τίς ἀρχαῖες πόλεις τῆς Βισαλτίας, οὔτε γιά τά ἀρχαιολογικά εὐρήματα, γιά τά ὁποῖα, ἄλλωστε, ἔδειχνε ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, ἀφοῦ αὐτός ἦταν καί ὁ σκοπός τοῦ ταξιδιοῦ του. Ἀλλ' οὔτε καί σήμερα ἡ ἔρευνα γιά τήν ἀρχαιολογική φυσιογνωμία τοῦ χώρου ἔχει προχωρήσει ἀρκετά· ὑπάρχουν, ὡστόσο, ἔνιες ἀναφορές τοῦ καθηγ. Φ. Πέτσα γιά νομίσματα καί ἄλλα ἀρχαιολογικά εὐρήματα τῆς Νιγρίτας πού φυλάσσονται στό Ἀρχαιολογικό Μουσεῖο τῆς Θεσσαλονίκης³. Ὁ Cousinégy, πάντως, μιλεῖ γιά τά ἀμπέλια τῆς Νιγρίτας, τίς καλλιέργειές της, ἐνῶ παραλείπει τήν καλλιέργεια τοῦ βαμβακιοῦ. Σημειῶνω ἐδῶ ὅτι ἀπό τά γαλλικά ἀρχεῖα τῆς ἐποχῆς προκύπτει ἡ συστηματική καλλιέργειά του καί ἡ συνεργασία ἐμπόρων καί παραγωγῶν μέ ἐμπορικούς οἴκους τῶν Σερρών πού τό διακινοῦσαν μέ ἄλλους Νιγριτινοῦς

* Ἡ μελέτη αὐτή βασίζεται σέ εἰσήγηση πού παρουσιάσθηκε στό Α' Ἐπιστημονικό Συμπόσιο, *Ἡ Νιγρίτα καί ἡ Βισαλία διά μέσου τῶν αἰῶνων*, Νιγρίτα 27-28 Νοεμβρ. 1993.

1. Ε. Μ. Cousinégy, *Voyage dans la Macédoine*, τ. 1-2, Paris 1831, 52-55.

2. Ἀθ. Ἀργυρός, «Ἡ Νιγρίτα πρό 150 ἐτῶν», *Σερραϊκόν Ἡμερολόγιον* 1939, 37-40.

3. Φώτιος Πέτσας, «Χρονικά Ἀρχαιολογικά», *Μακεδονικά* 7 (1966-1967) 292, 367 καί ὁ ἴδιος «Χρονικά Ἀρχαιολογικά 1966-1967», *Μακεδονικά* 9 (1969) 214.

ἐμπόρους πρὸς τὶς παραδουνάβιες ἡγεμονίες καὶ τὴν Κ. Εὐρώπη⁴. Βεβαίως ὁ Cousinégy ὑπέπεσε καὶ στὸ λάθος νὰ θεωρήσει σλαβική (βουλγαρική τὴν ὀνομασία Σύρπα), τὴν ὁποία τόσον ὁ Ἀστέριος Θηλυκός⁵, ὅσον καὶ ὁ Νίκος Νικολάου σχολίασαν ἀρνητικῶς⁶.

Ἔπρεπε νὰ παρέλθει ἀρκετὸς χρόνος ἀπὸ τότε, δταν τὸ 1911 ὁ Μακεδονομάχος διδάσκαλος Δημ. Δαμάνης ἔγραψε στὸ *Μακεδονικὸν ἡμερολόγιον* τοῦ ἔτους 1911 μίᾱ ἐκτενῆ μελέτη γιὰ τὴν Νιγρίτα, ὅπου, μεταξὺ ἄλλων, ὑπάρχει καὶ τὸ ἱστορικὸ τοῦ χώρου: ὁ σχηματισμὸς δηλαδή τῆς Νιγρίτας καὶ τῆς Σύρπας ἀπὸ τὴν Παλαιοχωροῦδα καὶ τὸ Γιοβαντάρι, ἀντιστοιχῶς, χωριὰ τοῦ Βερτίσκου ὄρους⁷. Στὰ 1894, πάντως, ὁ σοφὸς Μακεδῶν διδάσκαλος Π. Παπαγεωργίου στὴν κλασικὴ μελέτη του *Αἱ Σέρραι καὶ τὰ προάστεια περὶ τὰς Σέρρας* κλπ. (ἀνατύπωση 1988)⁸ ἔδωσε μίᾱ εἰκόνα τῆς περιοχῆς καὶ προέβη σὲ ἐτυμολόγηση τοῦ ὀνόματος Νιγρίτα ἀπὸ τὴν *ιγρίταν - τη Νιγρίτα, ἡ Νιγρίτα*. Μετὰ τὶς μελέτες αὐτές ὁ ἔρευνητὴς σπάνια συναντᾷ ἀναφορές στὴν Νιγρίτα. Ὁ G. Abbott δημοσίευσε δημοτικὸ ἄσμα τῆς Νιγρίτας στὸ *Μακεδονικὸν Ἠμερολόγιον* 6 (1913), ἐνῶ ὁ I. A. Σιούλας στὴν *Λαογραφία* τοῦ ἔτους 1916 δημοσίευσε μερικὰ δημῶδη ἄσματα τῆς Νιγρίτας (Τῆς Λάρσας τὸ γκιφύρι, Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ, τῆς Μάρους, τοῦ Κωνσταντῆ, τοῦ Μικροκωνσταντίνου, τοῦ Κοντοῦ) στὸ ἴδιο περιοδικό, ἔτη 1921-1925, ὁ Β. Γανώσης ἔγραφε γιὰ τὸν *Χαρακτήρα τῶν ἀγῶνων ἐν Νιγρίτῃ κατὰ τὴν τοπικὴν πανηγυριν τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ*, θέμα πού θὰ ἀπασχολήσῃ καὶ τὸν Ἄγγ. Κατοίχη μὲ τὰ μελετήματα «Λαογραφικὰ Νιγρίτης», «Τὸ πανηγύρι τοῦ Ἁι Θωμᾶ» δημοσιευμένα στὸ *Μακεδονικὸν Ἠμερολόγιον*, 1958. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι, ἐπίσης, ἡ ἀνέκδοτη *Συναγωγὴ λέξεων καὶ φράσεων αἰτινες εἶναι ἐν χρῆσει ἐν τῇ περιφερείᾳ Νιγρίτης καὶ δὴ εἰς τὸ χωρίον Τσερπίστα (Τερπνή)*, πού συντάξε τὸ 1922 ὁ Εὐρ. Σούλας καὶ πού ἐναπόκειται στὸ Ἀρχεῖον τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν εἶχε συστήσει τέτοιου εἶδους γλωσσολογικὲς καὶ λαογραφικὲς ἀποστολές καὶ ἔχει συγκεντρωθεῖ, τοιοιτοτρόπως, πλοῦσιο ὕλικό σὲ ἄσματα, παροιμίες, παραδόσεις, λαϊκὴ λατρεία, τοπωνύμια τῆς Βισαλτίας⁹. Στὴν προσπάθεια αὐτὴν συνέβαλαν καθοριστικὰ οἱ φιλότιμες προσπάθειες παλαιῶν ἐκπαιδευτικῶν τῆς περιοχῆς ὅπως οἱ: Ἄγγ. Ἀδαμίδης, Ἡλ. Ἀσημακόπουλος, Καλ. Γεωργιάδης, Μ. Χατζάκης, Κ. Καραγιάννης κ.ἄ., τῶν ὁποίων τὸ ὕλικό ἐναπόκειται στὸ Κέντρον Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

4. Dumitru Limona, *Catalogul documentelor grecești din Arhivele statului de la Orașul Stalin*, Bucarest 1958, passim (λήμμα Σέρρες).

5. Βλ. καὶ παρακάτω ὅπου ἡ σχετικὴ ἀναφορὰ στὰ *Σερραϊκὰ Χρονικά* 2 (1977).

6. Νίκος Ζ. Νικολάου, «Μνήμη τοῦ Μ. Ε. Cousinégy καὶ τοῦ Voyage dans la Macédoine 1831-1981», *Σερραϊκὰ Χρονικά* 9 (1982-1983) 185 κ.ἑξ.

7. Δημ. Δαμάνης, «Νιγρίτα - Σύρπα», *Μακεδονικὸν Ἠμερολόγιον* 4 (1911) 122-132.

8. Π. Παπαγεωργίου, *Αἱ Σέρραι καὶ τὰ προάστεια, τὰ περὶ τὰς Σέρρας καὶ ἡ Μονὴ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου (Συμβολὴ ἱστορικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ)*, ἀνατύπωση Θεσσαλονίκης 1988 (εἰσαγωγή Χαράλ. Μπακιριτζῆ), 82 καὶ passim.

9. Γ. Αἰκατερινίδης, «Λαογραφικὴ καὶ γλωσσικὴ βιβλιογραφία Νομοῦ Σερρών», *Σερραϊκὰ Χρονικά* 6 (1973) 163-232 (ὅπου πολλὲς σχετικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν Νιγρίτα καὶ τὰ γύρω χωριά).

Ἀπὸ τὴν δεκαετία τοῦ '50 ὁ ἀκάματος ἐρευνητὴς τῆς ἱστορίας τῆς Βισαλτίας Ἀστέριος Θηλυκός δημοσιεύει σειρά μελετῶν γιὰ τὴν περιοχὴ, ὅπως τὸ 1956 στὸ *Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον* μίᾳ μικρῇ μελέτῃ γιὰ τὴν Νιγρίτα, «Δύο παλαιὰ ἔθιμα τῆς Νιγρίτας» ΚΛ (1971) —πρόκειται γιὰ τὸ τζίρκι, τοῦ κλίκι. Ὁ ντουντουλάς καὶ λίγο ἀργότερα (1972) «Τὸ τραγοῦδι Ἡ Γερακίνα. Δύο παραδόσεις ἐκ Νιγρίτης» ΚΛ— πού περιέχει δύο αἰτιολογικὲς παραδόσεις ἐκ Νιγρίτης στὸ τοπικὸ ἰδίωμα. Ἀπὸ τίς πολὺ καλὲς μελέτες γιὰ τὴν Νιγρίτα θεωρῶ αὐτὲς πού δημοσίευσε ὁ Ἀστέριος Θηλυκός στὰ *Σερραϊκὰ Χρονικὰ* 2 (1977) («Νιγρίτα - πόθεν ἢ ὀνομασία τῆς πόλεως», ὅπου προτάσεις γιὰ τὴν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος: *Νέοι Ἄγροί* ἢ ἀπὸ τὸ *ἀνήγροικος*, *α+γροικῶ* ἐκ τοῦ ἀνυποτάκτου χαρακτηῖρος τῶν κατοίκων τῆς ἢ ἀπὸ τὸν ἀναγραμματισμὸ τῆς ἀρχαίας λέξεως *Βέργα*, *Βέρπη*ς σέ *Νέργη* καὶ *Νέγρη* καὶ τὸ ἐπόμενο «Σούρπα ἢ Σύρπα, Πόθεν ἢ ὀνομασία καὶ ταύτης», ὅπου ὁ κ. Θηλυκός προτείνει τὸ *σοῦρπιτος* = δραστήριος, φιλόπονος, ἐπιμελής, λέξη, βεβαίως, πού δέν εἶναι σλαβική, ὅπως ἐπιπολαίως θεώρησε ὁ Cousinégy).

Στὸν ἴδιο τόμο ὁ Ἀστέριος Θηλυκός ἀφιέρωσε μελέτη τοῦ γιὰ τὸ τραγοῦδι *Γερακίνα* (καὶ πῶς αὐτὸ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν τραγικὸ θάνατο τῆς νεαρῆς Νιγριτινῆς τὴν 6 Αὐγούστου 1870 ἀπὸ τὴν πτώση τῆς στὸ πηγάδι).

Ὅρισμένες πληροφορίες γιὰ τὴν Ἀλβανοκρατία στὴν Νιγρίτα παρέχει ὁ Ι. Βασδραβέλης στὰ *Σερραϊκὰ Χρονικὰ* 3 (1958), ὅπου πληροφορίες γιὰ τὴν ἀρβανίτικη οἰκογένεια Καλεντέρογλου καὶ τὸν πόλεμό τῆς μέ τὸν Χασάν ἀγάν Γιουρούκ Μπέη, ἀρχηγὸ τῶν Γιουρούκων στὸ Κιλκίς, Λαχανᾶ, Σωχό, Νιγρίτα. Τὴν περίοδο τῆς Ἀλβανοκρατίας διακρίθηκε ὁ Μαυρουδῆς ἀπὸ τὴν Τσερπίστα πού συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ 1726 —γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι τοῦ Μαυρουδῆ ἔγραψε, καὶ πάλιν, ὁ Ἀστέριος Θηλυκός στὰ *Σερραϊκὰ Χρονικὰ* 3 (1958). Στὸ ἴδιο περιοδικὸ καὶ τὸ ἴδιο ἔτος φιλοξενήθηκε μελέτη τοῦ Β. Λαούρδα ἀναφερόμενη στὶς ἐκθέσεις τοῦ προξένου στὶς Σέρρες Σακτούρη καὶ ὅπου πολλὲς πληροφορίες καὶ γιὰ τὴν Νιγρίτα κατὰ τὸν Μακεδονικὸ Ἄγωνα.

Φυσικὰ πολλὲς συναφεῖς πληροφορίες ἀπαντᾶ κανεὶς στὴν μονογραφία τοῦ Εὐαγγέλου Παπαθανασίου, *Ἱστορία τῆς Νιγρίτης καὶ τῆς ἐπαρχίας Βισαλτίας*, Νιγρίτα 1970, ὅπως γιὰ τὸν Μαυρουδῆ, τὸν Κοινοτισμὸ, τὴν Ἀλβανοκρατία, τὸν Cousinégy, τὰ προϊόντα τῆς, τὴν ἐμπορικὴ κίνηση, τὰ σχολεῖα τῆς κ.ἄ. Τὸ προηγούμενο ἔτος (1969) ὁ καθηγητὴς Ἀπόστολος Ε. Βακαλόπουλος, μέ τὴν *Ἱστορία τῆς Μακεδονίας* ἔδωσε σημαντικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν περιοχὴ: τὴν Ἐξοβα, ὅπου ἡ σερβίδα πριγκίπισσα καὶ μητριά τοῦ Μεχμέτ τοῦ Πορθητῆ Μάρω, εἶχε τὰ κτήματά τῆς (περὶ τὸ 1459), τὴν Σύρπα πού τὴν ἀνάγει στὴν σερβοκρατία τοῦ Δουσάν καὶ πού ἀπὸ τὸ ἐθνικὸ ὄνομα Σέρβοι ἔλαβε, κατ' αὐτόν, τὴν ὀνομασία τῆς, τὴν μετανάστευση πρὸς τὰ μέρη τῆς Νιγρίτας κατοίκων τοῦ Λιτοχώρου, Κοκκινοπολῦ, Ραψάνης, Κρανιάς, Ἄγρᾶφων, Ἀμπελακίων, Τρικάλων, Νυμφαίου, Λιάλοβας, Μπέροβας, Νάουσας· ὁ κ. Βακαλόπουλος παραθέτει, ἀκόμη, καὶ εἰδήσεις ἀπὸ ἀναφορὰ τοῦ αὐστριακοῦ προξενικοῦ πράκτορος τῶν Σερρῶν Ἀντωνίου Δούμα, χρονολογημένη τὴν 13η Δεκεμβρίου 1829, γιὰ τοὺς Ἀλβανούς τοῦ Σαμπάν Γκέκα πού ἀφοῦ λεηλάτησαν τίς Σέρρες, τὴν Ζίχνα, τὸ Μελένικο, στρατοπέδευαν στὴν

Νιγρίτα και στην Σύρρα, κατέλαβαν την Τσέρπιστα και, λίγο αργότερα, λεηλάτησαν την Νιγρίτα και Σύρρα και αφού φόρτωσαν πάνω σε ύποζυγια την λεία τους, επέστρεψαν στην πατρίδα τους.

Ο Πέτρος Πέννας δημοσίευσε στα *Σερραϊκά Χρονικά* 7 (1976) υπό τον τίτλο «Η ιστορική παρουσία της Βισαλτίας και της Νιγρίτης και η προσφορά τους στους εθνικούς αγώνες», την όμιλία του στην Έταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.

Τό 1986 ο Άντ. Λιάπης δημοσίευσε στην *Μακεδονική Ζωή* μία ενδιαφέρουσα μελέτη τιτλοφορούμενη «Τέσσερα χωριά της Βισαλτίας», με ειδήσεις για την εγκατάσταση Κονιάρηδων σε χωριά της Νιγρίτας (Ίνελί, Σιντελί, Τσιατακλί, Τουλάδες) και έθιμα της περιοχής, όπως η έορτή της «Τζαμέλας» στον 25ο τόμο (1985-1986) των *Μακεδονικών* ή Ελένη Γαβρά δημοσίευσε την μελέτη της «Χάνια και караβάν σεράγια από 1774-1913», όπου ο λόγος, προκειμένου για την Νιγρίτα, για τα χάνια στον Γεωργουλά και στον Άχινό. Τό 1987 ο Κ. Κ. Παπουλίδης δημοσίευσε στην *Μακεδονική Ζωή* μία όμιλία του που είχε κάμει στην Νιγρίτα για την έπαρχία Βισαλτίας και την πόλη Νιγρίτα.

Ο χαλκέντερος έρευνητής και σημαντικός λογοτέχνης του καιρού μας, σεβαστός δέ φίλος, κ. Γ. Καφταντζής στην *Σερραϊκή Χρονογραφία του Παπασυναδινού*, Σέρρες 1989, σημείωσε την πρώτη γραπτή μαρτυρία του όνόματος Νιγρίτα: όταν στα 1616 έγιναν αρχιερείς εις τας Σέρρας ο κύρ Τιμόθεος ο καθηγούμενος του Τιμίου Προδρόμου εκ χώρας Νεγρίτα· ο κ. Καφταντζής έτυμολογεί μάλιστα τό Νιγρίτα από τό Ιγρί-τάς = στρογγυλή, λοξή πέτρα και σχολιάζοντας τον Π. Παπαγεωργίου την *Ιγρίταν* κλπ. γράφει ότι αυτή επιδέχεται και άλλη έτυμολογία από τό βλαχικό *νέγκρου*, *νέγκρα* (λατιν. *migra* = μαύρη, *nigritia* = μελανότης). Ο κ. Βασ. Τζανακάρης, διακεκριμένος και αυτός λόγιος των σύγχρονων μακεδονικών γραμμάτων, στην *Εικονογραφημένη Ιστορία των Σερρών*, αναφέρεται στην ιστορία των χωριών Μακέσι και Σακάφτιας, αλλά και στην έλληνικότητα της περιοχής, που εκφράζεται, σύν τοις άλλοις, και μέ τό δημοτικό τραγούδι της Νιγρίτας που ειρωνεύεται τούς Σερραίους ως Φράγκους, γιατί εγκατέλειψαν τά πατροπαράδοτα έθιμα, καθώς και τά φημισμένα νιγριτινά έργαστήρια μετάξης (έργαστήρια Ντινίδη) και τά καπνά του Άχινου και Τζιντζιου, τούς δρόμους, την σιδηροδρομική σύνδεση, τό σχολείο. Ο κ. Ν. Ρουδομέτωφ στην μελέτη του *Τοπικά νομίσματα στην Άνατ. Μακεδονία 1880-1910*, Καβάλα 1991, δίδει μιάν όψη των μικράς άξιας νομισμάτων που κυκλοφόρησαν, κατά τά έτη 1880-1910, από την εκκλησία του άγιου Γεωργίου Νιγρίτας και την κοινότητα Σύρρας στα πλαίσια του ανταγωνισμού Νιγρίτας-Σύρρας. Ο ύπογραφομένος στό βιβλίο του *Ο Έλληνισμός και η μητρόπολη Νευροκοπίου κατά τον Μακεδονικό Άγώνα*, Θεσσαλονίκη 1991, έδωσε σειρά ειδήσεων για την έπισκοπή Έξεβών, την παρουσία Νιγριτινών εμπόρων στό (άνω) Νευροκόπι που ενίσχυναν την έμπορική κίνηση της πόλης και τά σχολεία της. Ο Ίωάννης Παπασυμεών, *Όδοιπορικό στό παρελθόν*, Άηδονοχώρι 1992, μιλεί για τά χωριά της Βισαλτίας, τά τουρκοχώρια των Γιουρούκων και, κυρίως, την ιστορία του Άηδονοχωρίου (σχολείο, πρόγραμμα μαθημάτων, δάσκαλοι, έφοροι

σχολείων κλπ.).

‘Ο Μακεδονικός Άγώνας στην Νιγρίτα, εκτός από τις εκθέσεις του Σακτούρη, άπησχόλησε τόν Άστέριο Θηλυκό, ‘Ο Μακεδονικός Άγών 1903-1909 εις τήν πόλιν και τήν επαρχίαν Νιγρίτης, Νιγρίτα 1967, πού αναφέρει τό έπεισόδιο τής εκκλησίας του χωρίου Κούλα του Σιδηροκάστρου, όπου οί Νιγριτινοί είχαν καιρίο ρόλο, τήν συνεργασία τους μέ τόν καπετάν Νταφώτη κλπ. Υπάρχει, ακόμη, και τό βιβλίο του Άγγ. Άνεστοπούλου, ‘Ο Μακεδονικός Άγών 1903-1908, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη 1969· εξαιρείται εδώ ή συμβολή στην όργάνωση του Άγώνα στην Άνατ. Μακεδονία του Νιγριτινού Άθαν. Άργυρου και ή δράση του στην Άθήνα πού στόχευε στην άφύπνιση κυβερνήσεων και παραγόντων για τήν κινδυνεύουσα Μακεδονία. Όρισμένες πληροφορίες μās παρέχουν ό Νατάλης Έμμ. Πέτροβιτς στό μελέτημά του «Ό Μακεδονικός Άγών και ή συμβολή των Σεργών», Σεργραϊκά Χρονικά 3 (1958), τό μελέτημα «Ό συμβολή του στρατού στον Μακεδονικό Άγώνα», Πρακτικά Συμποσίου ό Μακεδονικός Άγώνας, έκδ. ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1987, και οί Β. Λαούρδας - Π. Πέννας, «Άρχεϊον Μακεδονικού Άγώνος, Σημειώσεις και όδηγίες Δημοσθένους Φλωριά», Σεργραϊκά Χρονικά 4 (1961), όπου ειδήσεις για τίς κινήσεις των Μακεδονομάχων στην περιφέρεια τής Νιγρίτας, όπου δρούσε τό Γενικό Άρχηγείο Νιγρίτας υπό τόν Άλέξανδρο Εύρυθιώτη, Γ. Γκούρμπη, Καράπαπα, Ιερέα Παπαπασχάλη, καπετάν Γιαγκλή και άλλους έπωνύμους και άνώνυμους Νιγριτινούς αγωνιστές πού μνημονεύουν οί Άστέριος Θηλυκός και Άγγ. Άνεστόπουλος· αυτοί κυριαρχούσαν στην περιοχή και έμπόδιζαν τήν δράση του κομιτατζή Άραμπατζή Ντίνα. Για τήν δράση των Μακεδονομάχων στην περιοχή (στά χωριά Χοΰμκο, Τσέρπιστα, Κοπάτσι, Δημητρίτσι, Μακές, Σακάφτσια, Μέριανη κλπ.) πολλά μπορεί να βρεϊ ό ενδιαφερόμενος στην μονογραφία πού συνέταξε ό νέος και φέρελπις επιστήμων, Νιγριτινός τήν καταγωγή, κ. Ίω. Μπάκας και πού τιτλοφορείται: ‘Ό Νιγρίτα και ή περιοχή της στά τέλη τής Τουρκοκρατίας. Τά γεγονότα του Μακεδονικού Άγώνα, Νιγρίτα 1993 (δακτυλογραφημένη μεταπτυχιακή διατριβή).

Έπιχειρήσαμε μία μικρή βιβλιογραφική περιδιάβαση στα βιβλιογραφικά Ιστορικά και άλλα τής Νιγρίτας κατά τήν Τουρκοκρατία. Όπως θά διαπιστώσει ό καλοπροαίρετος άναγνώστης ό άμητός είναι πλούσιος, όπως πλούσια είναι και ή Ιστορία τής περιοχής.